

ΠΟΡΦΥΡΙΟΥ ΜΟΝΑΧΟΥ

**ΜΕΓΑΛΟΙ ΓΕΡΟΝΤΕΣ
ΤΗΣ ΣΚΗΤΗΣ**

**ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΕΝΤΟΠΙΑ ΜΝΗΜΗ ΠΕΡΙ ΤΗΝ
ΚΟΙΤΗ ΤΟΥ ΑΔΙΑΚΜΟΝΟΣ ΣΤΗΝ ΒΕΡΡΟΙΑ
ΙΑ΄ - ΙΖ΄ ΑΙ.**

Ἀνάτυπο

ὑπὸ τὰ ΠΡΑΚΤΙΚΑ ΔΙΗΜΕΡΙΔΑΣ
ΜΟΝΑΣΤΗΡΙ ΤΟΥ ΤΙΜΙΟΥ ΠΡΟΔΡΟΜΟΥ
(«ΣΚΗΤΗ ΒΕΡΡΟΙΑΣ»)

ΒΕΡΡΟΙΑ 1994

8942
DP

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

GRVER00973

ΔΩΡΕΑ
Μοναχού Πορφύριου

ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΕΡΟΙΑΣ
Αριθμός εισαγωγής 71158
Ημερ/νία εισαγωγής 4-3-95
~~Εισαγωγικός~~ αριθμός 248.8942 T12B (T)

εφε. 9234

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ΜΕΓΑΛΟΙ ΓΕΡΟΝΤΕΣ ΤΗΣ ΣΚΗΤΗΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ ΚΑΙ ΕΝΤΟΠΙΑ ΜΝΗΜΗ ΠΕΡΙ ΤΗΝ ΚΟΙΤΗ
ΤΟΥ ΑΔΙΑΚΜΟΝΟΣ ΣΤΗΝ ΒΕΡΡΟΙΑ.

ΙΑ' - ΙΖ' αϊ.

ΠΟΡΦΥΡΙΟΣ ΜΟΝΑΧΟΣ

Ἱερὰ Μονὴ Σίμωνος Πέτρως - Ἁγίων Ὁρως

«Συμφέρον δὲ ἐστὶ τὸ ἀναγιγνώσκειν τοὺς βίους τῶν
πατέρων· οὕτω γὰρ φωτίζεται ὁ νοῦς ἐν Κυρίῳ»
Βαρσανουφίου ἀπόκρισις οὐθ'

Χαιρετισμὸς

Α 3914

Σεβασμιώτατε,

Εἶναι σημαντικό πού ἡ διημερίδα γιὰ τὴν περιώνυμη Σκήτη μας συμπίπτει μὲ τὴν μνήμη τοῦ μεγάλου καθηγητοῦ τοῦ μομαχικοῦ πολιτεύματος, Ὁσίου Ἰωάννου τοῦ Σιναΐτου, καθὼς καὶ τοῦ ἐν ἁγίοις πατρός ἡμῶν Θεωνᾶ, ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης καὶ νέου κτήτορος τῆς Μονῆς τῆς ἁγίας Ἀναστασίας, ὅπου καὶ ἡ ὑμετέρα Σεβασμιότης ἐβίωσε τὰ μοναχικά ἐντροφήματα, ὑπὸ τὴν στοργικὴν παιδαγωγίαν τοῦ μακαριστοῦ Γεροντός Σας, Μητροπολίτου Ἑδέσσης κυροῦ Διονυσίου¹.

Γιὰ τὴν ἀφιέρωση τῶν δύο αὐτῶν ἡμερῶν στὸ ἀρχαῖο μοναστικὸ πόλισμα παρὰ τὴν Βέρροια κατὰ τὴν μνήμη τῶν δύο μεγάλων Γερόντων, ἀξίζει κάθε ἐπαινος στὴν Δημοσίαν Κεντρικὴν Βιβλιοθήκην Βερροίας, ἡ καλύτερα στοὺς προϊσταμένους αὐτῆς τὸν πρόεδρον τῆς Ἐφορείας τῆς Ἑλλογimώτατον καὶ σεβαστὸν κ. Γεώργιον Χ. Χιονίδην καὶ τὸν ἀεικίνητον Διευθυντὴν τῆς κ. Ἰωάννην Ἰσαάκ Τροχόπουλον, τὸν ἀγαπητὸν πᾶσι καὶ ἡμῖν.

Ἐπισφραγίζεται ἔτσι ἡ ἀπὸ δωδεκαετίας, 20 Μαρτίου 1981², προσπά-

1. Ἀτέση, Ἐπισκοπαὶ καὶ Ἐπίσκοποι, σ. 9.

2. Ἀκολουθία ὁσίων, σ. 7.

0140094165

θεία Σας, Σεβασμιώτατε, για την απόδοσιν της οφειλομένης τιμῆς πρὸς τοὺς ἐκεῖσε ἐναθλήσαντας ἀσκητικῶς καὶ διαλάμπαντας ὁσίους πατέρας, χρέος ἀγιοφιλίας πρὸς τὴν προστασίαν των ἀπὸ τοὺς εὐγενεῖς Βερροιεῖς (Πράξ. ΙΖ', 11).

Ἐν μέσῳ τῶν ἐντίμων καὶ λογιωτάτων ἐντροφητῶν τῆς ἱστορίας καὶ τῆς θεολογίας παρὼν καὶ εὐχαριστῶν τοὺς ἰθύνοντας, αἰσθάνομαι ἀπλοῦς διακονητῆς τῆς ἀγάπης Σας πρὸς τοὺς μοναχοὺς.

Ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ ἐρχόμενος μὲ τὴν εὐλογίαν τοῦ καθηγουμένου τῆς Μετανοίας μου καὶ Σεβαστοῦ μου πατρός, ἀρχιμανδρίτου κ. Αἰμιλιανοῦ, Σᾶς μεταφέρω τὶς πολλὰς του εὐχὰς ἀπὸ τὸ Περιβόλι τῆς Παναγίας μας, γιὰ τὴν εὐδόξωσι τοῦ παρόντος συμποσίου. Ἀναπτύσσων ἐπὶκαιρον θέμα θὰ Σᾶς προσφέρω ὀλίγα ψιχία ἀπὸ τὸν ἀκένωτο θησαυρὸ τῶν ὁσίων πατέρων μας, ὁμιλῶντας γιὰ τοὺς μεγάλους Γέροντας τῆς Σκήτης τῆς Βερροίας.

Εἰσαγωγικά

Τὸ βάρος τῶν αἰώνων τῆς ζωῆς τῆς Σκήτης ὅπωςδήποτε δὲν εἶναι εὐκόλο νὰ μετρηθῇ ὅλο σήμερα καὶ νὰ ἀποτιμηθῇ δεόντως. Ὅμως ἂς δεχθοῦμε τὸ παρὸν διήμερον ὡς ἀπαρχὴ μελλοντικοῦ, μεγάλου Συνεδρίου, ὅταν οἱ συνθῆκες τὸ ἐπιτρέψουν καὶ ἡ ἔρευνα³ προχωρήσει σημαντικῶς.

Πάντως εἶναι ἤδη καιρὸς νὰ ἀρδευθῇ ὁ λαὸς τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὰ γνήσια νάματα τῆς ὀρθοδόξου παραδόσεώς του, ποὺ τὸν ἔθρεψε καὶ τὸν γαλούχησε καὶ τελικῶς τὸν ἄνδρωσε. Καὶ τέτοια νάματα ζωηφόρα εἶναι τὰ δάκρυα καὶ οἱ ἰδρώτες τῶν ὁσίων Γερόντων καὶ τὰ αἵματα τῶν Μαρτύρων τῆς πίστεως.

Πρὶν ὅμως ἀναφερθοῦμε ἀκριβῶς στὸ θέμα μας εἶναι χρήσιμο, κατὰ παράκλησιν τῶν ἰθυνόντων, νὰ προτάξουμε βασικὰ στοιχεῖα γιὰ τὴν ἱστορία τοῦ μοναχισμοῦ, γιὰ νὰ συνδέσωμε ἔτσι τὸ τοπικὸ δένδρο μὲ τὸ κεντρικὸ καὶ νὰ τὸ ἀναγνωρίσωμε μέσα στὸν πανεύοισμο λειμῶνα τοῦ ἀρχαίου αὐτοῦ παραδεισίου ἐπὶ γῆς ἀπεικονίσματος, τῆς μοναχικῆς πολιτείας.

Γένεση τοῦ Μοναχισμοῦ

Ἡ εἰρήνη, μετὰ τοὺς φρικτοὺς διωγμοὺς τῶν πρώτων χριστιανικῶν

3. Βλ. Ἐπιστημονικὴ δραστηριότητα τοῦ Κέντρου Βυζαντινῶν Ἑρευνῶν - Ἑρευνητικὰ προγράμματα, σσ. 367 - 432, εἰδ. σσ. 384. Βυζαντινὰ 16 (1991).

αίωνων, πού επέφερε η δυναμική προστασία των Χριστιανών από τὸν Μέγα Κωνσταντῖνο, δημιούργησε μία τάσι μαρτυρικοῦ ἀγῶνος μέσα στοὺς κόλπους τῆς ἐκκλησίας ὑπὸ ἄλλην μορφή⁴.

Οἱ μάρτυρες τοῦ αἵματος, ἔκφανσι τοῦ θρησκευτικοῦ ἰδεώδους τῶν περασμένων αἰώνων, ἀκολουθώντας τὸ ἴδιο φρόνημα τῶν ἀποστολικῶν περιπετειῶν καὶ τὶς ἴδιες προοπτικὲς τοῦ ἀναλῦσαι καὶ σὺν Χριστῷ εἶναι, δίδουν τὴν σκυτάλη τοῦ δρόμου των στοὺς μοναχοὺς.

Ἡ ἄσκησι τῆς φυγῆς καὶ τῆς τελειωτικῆς παρθενίας ἦταν μία δυναμικὴ ἀναπλήρωσι καὶ μία προετοιμασία γιὰ τὸ μαρτύριο. Πίσω καὶ ἀπὸ τὰ δύο μαρτύρια, τοῦ αἵματος καὶ τῆς συνειδήσεως, βρίσκεται ἡ συγκατάθεσι μιᾶς ἐμψυχωμένης μὲ τὴ χάρι τῆς ἐλευθερίας ψυχῆς ἐκζητοῦσης τὸν Κύριο⁵.

Οἱ συνθῆκες τῆς Αἰγύπτου προσεφέρθησαν ὡς τόπος κυοφορίας αὐτοῦ τοῦ νέου σταδίου τῆς ὁδοῦ πρὸς τὸν οὐρανό. Πρῶτο ἐπώνυμο μεγάλο τέκνο τῆς ἐρήμου θεωρεῖται ὁ ἅγιος Παῦλος ὁ Θηβαῖος, περὶ τὸ 250 μ.Χ. Ὅμως ὁ βίος τοῦ Μεγάλου Ἀντωνίου († 17 Ἰανουαρίου) εἶναι ὁ μέγας μαγνήτης πού ἀνοίγει τὸν δρόμο τῆς μοναστικῆς φυγῆς.

Εἶναι ὁ ἅγιος Ἀντώνιος ὁ πρῶτος μέγας Γέροντας.

Σκήτη - σκήτες

Σκήτις εἶναι τὸ ὄνομα τοῦ ἐνὸς ἀπὸ τὰ δύο ἀρχαιότερα μοναστικά κέντρα τῆς Αἰγύπτου, στὴν ἐρημο τῆς Νιτρίας, ἐξήντα περίπου χιλιόμετρα στὰ νότια τῆς Ἀλεξανδρείας, καὶ στὴν ἐρημο τῆς Σκήτεως, τὴν σημερινὴ Wadi-Natrum, πού ἡ ζωὴ της ὡς μοναστικῆς κοινότητος συνεχίζεται μέχρι σήμερα.

Τὴν Σκήτιν ἀποτελοῦσαν τέσσερα «αὐτοτελῆ» μοναστικά ἱδρύματα ἀνεξάρτητα μεταξύ τους καὶ ἀπομακρυσμένα. Τὰ μοναστήρια εἶχαν κελλιά ξεχωριστά. Κεντρικὸ πυρῆνα ἀποτελοῦσαν ἡ ἐκκλησία γιὰ τὴν λατρευτικὴ καὶ εὐχαριστησιακὴ σύναξι τῆς Κυριακῆς, ἡ Τράπεζα γιὰ τὸ γεῦμα μετὰ τὴν Θ. Λειτουργία, ὁ φοῦρνος καὶ μία ἀποθήκη γιὰ τὶς προμήθειες. Κοντὰ στὴν ἐκκλησία ὑπῆρχαν κελλιά, μὲ τὴν ἔννοια τοῦ δωματίου, γιὰ τοὺς λειτουργοὺς ἱερεῖς.

Πρῶτος ἱδρυτὴς τῆς Σκήτεως εἶναι ὁ ἅγιος Μακάριος ὁ Αἰγύπιος περὶ τὸ 330 μ.Χ.

Οἱ μοναχοὶ ἔμεναν σὲ ἀπομεμονωμένα κελλιά μὲ τὴν μορφή

4. Πρβλ. Πλακίδα, Τὸ Εὐαγγέλιο στὴν ἐρημο, σ. 27.

5. Ὁπ. π., σ. 19.

μικρῶν οἰκιῶν, εἴτε μόνοι εἴτε με δύο-τρεις μοναχοὺς μαθητὰς των.

Τὸν 5ο αἰ. οἱ πολλοὶ κίνδυνοι τῆς ἐρήμου ἠνάγκασαν τοὺς πατέρες νὰ ἀσφαλίσουν τὸν κεντρικὸ πυρήνα με τείχη καὶ πύργους, καὶ με τὴν μορφή αὐτὴ ὑπάρχουν μέχρι σήμερα. Ἔτσι ὁργανώθηκαν τὰ μοναστήρια τῆς Σκήτεως⁶.

Με τὸν ὄρο σκήτη ὡς ὁμοσπονδία πλέον μοναστηριῶν δὲν γνωρίζουμε ἄλλα μοναστικά κέντρα μέχρι τὸν ΙΑ' αἰώνα, ποὺ παρουσιάζονται στὸν Ἄθωνα, ἂν καὶ θὰ ἄξιζε μία σχετικὴ εἰδικὴ ἐρευνα⁷.

Ὁ ἅγιος Παχώμιος († 346) εἶναι ὁ δημιουργὸς τοῦ καθαντῶ κοινοβιακοῦ συστήματος. Καὶ μάλιστα δέχθηκε ἀπὸ ἄγγελο τὴν θεία ἐντολή «τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ ἐστὶ τὸ διακονεῖν τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων ἀποκαταλάσσειν αὐτοὺς αὐτῷ». Ὁ ἅγιος Παχώμιος (+15 Μαΐου) κατὰλαβε τὸ νόημα αὐτοῦ τοῦ λόγου καὶ ἀφοσιώθηκε στὸ νὰ συγκεντρώσῃ μαθητὰς ποὺ θὰ ζήσουν αὐτὸν τὸν καινούριον τρόπο συμβίωσης. Τελικῶς δημιούργησε πολλὰ θυγατρικὰ μοναστήρια ποὺ ζοῦσαν γύρω ἀπὸ ἕναν γενικὸ ἡγούμενον, καὶ ἔφτασε νὰ ἔχῃ πέντε χιλιάδες ἄνδρες μοναχοὺς. Τὸ μοναχικὸ σύστημα τοῦ Παχωνίου διαδόθηκε καὶ κατέκλυσε ὁλόκληρη τὴν κοιλάδα τοῦ ποταμοῦ Νείλου, μέχρι καὶ τὰ πρόθυρα τῆς Ἀλεξανδρείας⁸.

Στὴν Καππαδοκία με τὸν Μέγα Βασίλειον (330 - 379) δημιουργήθηκε ἕνα ἄλλο μεγάλο μοναστικὸ κίνημα, παράλληλον πρὸς τοῦ Παχωμίου, καὶ με τὴν ἴδια ἀντίληψη τῆς μοναχικῆς ζωῆς, ὡς ἰδεώδους χριστιανικῆς κοινότητος⁹.

Στὰ ἔξι κοινόβια ποὺ ἱδρύσε ὁ ἅγιος Σάββας στὴν ἐρημο τῆς Ἰουδαίας διακρίνεται ἕνα εἶδος ὁμοσπονδίας ποὺ ἐξάλλου εἶναι φυσικὸ, ἐφόσον ἔχουν κοινὸ πνευματικὸ πατέρα, κοινὸ Γέροντα.

Ὁ ἅγιος Θεοδόσιος ὁ Κοινοβιάρχης (423 - 529) συγκέντρωσε σὲ ἕνα μοναστήρι περισσότερους ἀπὸ τετρακόσιους μοναχοὺς διαφορετικῶν γλωσσῶν καὶ ἐθνικοτήτων¹⁰.

Τὸ Σινᾶ, με τὸ μεγάλο μοναστήρι τῆς ἁγίας Αἰκατερίνης, χάρισε στὴν ἐκκλησία «μετὰ τὸν ἅγιον Βασίλειον, τὸν πιὸ φωτισμένο ἐρημίτη καὶ τὸν μεγαλύτερον ἡγούμενον», τὸν ἅγιον Ἰωάννη τῆς Κλίμακος (579 - 649). Πολὺ ἀργότερα, 13 - 14ος αἰ., ἕνας μέγας Γέρων, ὁ ἅγιος Γρηγόριος ὁ Σιναΐτης, θὰ συνδέσῃ τὰ δύο μεγάλα κέντρα, Σινᾶ καὶ Ἄθωνα, με τὸν καινούριον στόχον ἀρχαίου ἀγωνίσματος, τὴν καλλιέργεια τῆς Νοερᾶς

6. Ὁπ. π. σ.σ. 30 - 32.

7. Γιὰ τὶ ἁγιορεϊτικὲς σκήτες στοὺς ἐπόμενους αἰῶνες βλ. Σμυρνάκη, Τὸ Ἅγιον Ὄρος, σ.σ. 344 - 345.

8. Πλακίδα, Τὸ Εὐαγγέλιον, σ. 43 κ.έ.

9. Ὁπ. π. σ. 75.

10. Ὁπ. π. σ. 97.

Προσευχῆς.

Ὁ ὄγδοος καὶ ἑνατος αἰώνας ἀνήκουν στὸν Ὀλυμπο τῆς Βιθυνίας, ἕνα ἀπὸ τὰ πιὸ μεγάλα μοναστικά κέντρα στὴν Μικρὰ Ἀσία.

Καὶ ἐρχόμαστε στὸν ἱερό Ἀθωνα, ποὺ ἀπὸ τὸν Θ' αἰώνα προπορεύεται καὶ συνεχίζει ἀκμαῖος ἀκόμη, μέχρι σήμερα, νὰ σελαγίζη τὴν ἐκκλησία μὲ τὸ φῶς τῶν μοναστικῶν του καθιδρυμάτων καὶ τῶν μεγάλων Γερόντων ποὺ ἔζησαν ἢ προετοιμάστηκαν γιὰ τοὺς πνευματικοὺς ἀγῶνες σ' αὐτόν¹¹.

Κατὰ τὸν ΙΑ' πλέον αἰῶνα ἀναφέρονται σκῆτες στὸ Ἅγιο Ὄρος¹², χωρὶς νὰ εἶναι γενικῶς γνωστὴ ἢ σύνθεσι καὶ ἡ διάρθρωσί των¹³.

Μοναχὸς καὶ Γέροντας

Ἄς ἐπιχειρήσωμε τώρα νὰ εἰκονογραφήσωμε τὰ χαρακτηριστικά μίας ψυχῆς, ἐνὸς προσώπου ποὺ ἐπιζητεῖ καὶ ἐφίεται τῆς ἡσυχίας.

«Ἡ μετάνοια ὡς πόθος ἢ ἀνάγκη τῆς ψυχῆς. Ἡ αἴσθησις τῆς παιδικότητος, τῆς εἰκονικότητος καὶ τῆς σκιῶδους σημασίας τῶν ὄντων, τῶν φαινομένων, τῶν ποθούμενων, τοῦ κόσμου ὅλου, ὅστις δὲν εἶναι παρὰ εἶδωλον καὶ μνημόνιον ἐνὸς ἑτέρου ἀληθῶς ὑπαρκτοῦ κόσμου. Ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ. Ἡ προτίμησις τῆς βασιλείας Του, διὰ τὴν ὁποίαν ὅλα τὰ ὑπόλοιπα κρίνονται ὡς ζημία καὶ σκύβαλα, προκειμένου νὰ κερδηθῇ ὁ Θεός, ἀκόμη καὶ τὰ ἱερώτερα καὶ τὰ πλέον εὐλογημένα ἀπὸ τὴν ἐκκλησίαν, ὅπως ἐπὶ παραδείγματι ἡ γυναίκα ἢ ὁ ἄνδρας, ἡ συζυγία, τὰ παιδιά, ἡ συμμετοχὴ εἰς τὴν κατὰ κόσμον ἐκκλησιαστικὴν ζωὴν καὶ δραστηριότητα καὶ κοινωνίαν, τὸ κήρυγμα, ἡ ἐλεημοσύνη, ἡ ἱερωσύνη, ὅλαι αἱ κοινωνικαὶ συνθῆκαι καὶ ὑποχρεώσεις κ.λ.π... Ὁ μοναχισμὸς εἶναι μία μετάρθεσις εἰς ἕνα ἕτερον κόσμον καὶ ἄλλοιαν κοινωνίαν»¹⁴.

Μπορεῖ ἀκόμη νὰ ζῇ ἀνέμελα μέσα στὸν κόσμο, μέχρις ὅτου ἡ συνάντησι μὲ ἕνα γέροντα τοῦ δώσει θεόδρομη προοπτική, ὅπως ἡ περίπτωσι τοῦ ἁγίου Συμεῶν τοῦ νέου θεολόγου μὲ τὸν Συμεῶν τὸν εὐλαβῆ¹⁵.

Ὁ ἅγιος Μακάριος ὁ Αἰγύπτιος, ὁ ἰδρυτὴς τῆς Σκήτεως (+19 Ἰανουαρίου), εἶναι παράδειγμα ἀνθρώπου ποὺ ἐφυγε στὴν ἔρημο γιὰ νὰ μετανοήσῃ.

11. Ὅπ. π. σ. 97.

12. Σμυρνάκη, Ἅγιον Ὄρος, σ. 545, 587.

13. Σοφianoῦ, Ἀθανάσιος, σ. 44.

14. Αἰμιλιανοῦ, Μοναχικὸν ἰδεῶδες, σ. 74.

15. Χριστοφορίδη, Πατρότης, σ. 61.

Ὁ καθηγητὴς τοῦ μοναχισμοῦ, ὁ ἅγιος Ἰωάννης, λέγει συνοψίζοντας ὅλες τὶς μορφές τῆς μοναχικῆς ἀποταγῆς. «Μπορεῖ ὡς λιποτάκτης ἢ κυνηγὸς νὰ γυρίζης στὰ βουνὰ καὶ ἐκεῖ νὰ συναντήσης τὸν βασιλέα¹⁶. Μπορεῖ τελικῶς ἀπὸ πολλοὺς λόγους νὰ βγῇ κανεὶς στὴν ἔρημο, ἀναζητώντας τὸν Ἰησοῦ».

Ἀλλὰ πῶς θὰ τὸν βρῇ καὶ πῶς θὰ τὸν ἀναγνωρίσῃ; Πῶς θὰ ἐτοιμασθῇ καταλλήλως γιὰ μία παρόμοια νυμφικὴ καὶ βασιλικὴ συνάντησι καὶ συνάφεια; Τὸν ρόλο τοῦ ἀλείπτου καὶ τοῦ νυμφαγωγοῦ, τοῦ παρακλήτου καὶ τοῦ παιδαγωγοῦ ἔρχεται νὰ ἀναλάβῃ ὁ Γέροντας.

Μὲ τὸν θεολογικὸ ὄρο Γέροντας δὲν ἐννοοῦμε ἀπαραιτήτως πρόσωπο ἡλικιωμένο, ἀλλὰ ὅπωςδήποτε σοφὸ ἐμπειρικὸ βιώματος ὡς πρὸς τὸ λειτούργημα τοῦ χαρίσματος τῆς πνευματικῆς πατρότητος¹⁷.

Κατ' ἀρχάς ὁ Γέροντας εἶναι ὁ πνευματικὸς γεννήτωρ. Εἶναι αὐτὸς ποὺ σύμφωνα μὲ τὸν λόγο τοῦ ἀποστόλου Παύλου ὀδυνᾶται γιὰ τὴν πνευματικὴ γέννησι ἐνὸς τέκνου, ἐνὸς μοναχοῦ. Μπορεῖ ὁ Γέροντας νὰ εἶναι κοσμημένος μὲ τὸ χάρισμα τῆς ἱερωσύνης. Μπορεῖ ὅμως καὶ νὰ μὴ εἶναι, ὅπως τόσοι μεγάλοι Γέροντες, καὶ αὐτὸς ὁ ἀρχηγέτης τοῦ ἁθωνικοῦ μοναχισμοῦ ὁσὶος Ἀθανάσιος (+ 5 Ἰουλίου)¹⁸.

Μιλώντας ἐδῶ γιὰ τὴν πνευματικὴ πατρότητα, προφανῶς δὲν ἀναφερόμεθα στὸ μυστήριό τῆς ἱερᾶς ἐξομολογήσεως, ποὺ ἐπιτελεῖται ἀπὸ τὸν πρὸς τοῦτο ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου ἐντεταλμένο ἱερέα¹⁹.

Ὅμιλοῦμε γιὰ μία βαθύτερη μυστηριακὴ σχέσι, κάτι σὰν ἐκεῖνο ποὺ ἔζησαν οἱ ἀπόστολοι καὶ εἶπαν στὸν Κύριο «ἀκολουθήσωμεν ὅπου εἴαν ἀπέρχῃ». Τὸ εἶπαν σχεδὸν πρὶν τὸν γνωρίσουν. Κάτι σὰν ἐκεῖνο ποὺ βοᾷ ὁ Παῦλος ἕως αἰῶνος «τεκνία μου, οὓς πάλιν ὠδίνω ἕως οὗ μορφωθεῖ ἐν ὑμῖν Χριστὸς» (Γαλ. δ' 19).

Ἐν συνεχείᾳ, μετὰ τὴν γέννησι, ποὺ ὅμως παραμένει μία διαρκὴς κυοφορία, ὁ Γέροντας τρέφει τὸν νέο μοναχὸ ὥστε νὰ ἀνδρωθῇ καὶ νὰ κατορθώσῃ «πρὸς τὰ βέλη τὰ πεπυρωμένα τοῦ πονηροῦ στήναι»²⁰.

Εἶναι δηλαδὴ ὁ Γέροντας ἕνας παιδαγωγός, ἕνας ψυχοπομπός, ἕνας νυμφαγωγός μιᾶς νύμφης ψυχῆς πρὸς τὸν Νυμφίον Χριστόν, ἕνας ἐνσυνειδήτος κάτοχος τῆς θείας Χάριτος²¹.

Πρωτίστως παιδαγωγεῖ ἡ παρουσία τοῦ Γέροντος. Αὐτὴ ἡ ὄψις του καθίσταται γιὰ τὸν μοναχὸ διδασκαλεῖον ἀρετῆς. «Καὶ τί χρὴ λέγειν,

16. Κλίμαξ, Λόγ. Α', σ. 44β, κεφ. λά.

17. Γουέαρ, Ὁρθόδοξος δρόμος, σ. 111.

18. Χριστοφορίδης, Πατρότης, σ. 49 κ.ε.

19. Γουέαρ, Ὁρθόδοξος δρόμος, σ. 112.

20. Αἰμιλιανοῦ, οἶκος Θεοῦ, σ. 130.

21. Κριβασεῖν, Φῶς Χριστοῦ, σ.σ. 178 - 179.

ὅπου γε καὶ σιωπῶν καὶ μόνον ὁρώμενος²², ὃ θαυμάσιε, θαῦμα ταῖς τῶν ὁρωμένων ψυχαῖς ἐνεποίεις;» λέγει ὁ ἅγιος Φιλόθεος ὁ Κόκκινος γιὰ τὸν Γέροντά του. Ἀλλὰ καὶ ἡ διαγωγή τοῦ Γέροντος παιδαγωγεῖ. Ὁ μοναχὸς ἐξασκεῖται στὴν ἀρετὴ κατὰ μίμησιν τοῦ πνευματικοῦ του πατρὸς.

Καὶ βέβαια ὁ λόγος τοῦ Γέροντος, ὁ ἐμπειρικὸς διδάσκει, διορθώνει, θεραπεύει, ὀρθοτομεῖ, σώζει τὸν μοναχό. Πᾶσα ὁμιλία καὶ συνδιάλεξις μαζί του «εἰς τὰς τῆς ψυχῆς ἀκοὰς ἡρέμα χεομένη τε καὶ εἰσδύνουσα... κάκει προσφυομένη καὶ μεταπλάττουσα λανθανόντως»²³ ἐκεῖνα πραγματοποιεῖ ὅσα ὁ πλάστης καὶ δημιουργός.

Ἡ παρηγορία τῆς προσευχῆς τοῦ Γέροντος «διὰ τὴν ὑπερβάλλουσαν πρὸς τὸν πλησίον ἀγάπην»²⁴ ἔχει τὴν χαρισματικὴ ἀπὸ Θεοῦ δύναμι ἀκόμη καὶ νὰ συγχωρῇ ἢ νὰ δεσμεύῃ ἁμαρτίες «τὸ ἀφιέναι ἁμαρτίας καὶ ἐλευθερῶσαι ψυχὰς ἐκ σκότους καὶ ἀγαγεῖν εἰς τὸ φῶς» (ἀποκρ. σιβ') κατὰ τὸν Μέγαν Γέροντα τῆς Γάζης τοῦ Ζ' αἰῶνος, ἀββᾶν Βαρσανούφιον.

Ὁ Γέροντας εἶναι ἀλείπτης καὶ ὑψηλότης²⁵ τοῦ μοναχοῦ στὸ σκάμμα τῶν ἐνθέων ἀρετῶν, ὅπως δηλώνει στὴν Κατήχησι τῆς μοναχικῆς κουρᾶς τοῦ μεγαλοσχήμου.

Τέλος ὁ Γέροντας εἶναι προφήτης. Οἱ προφῆται μεταφέρουν στὸν λαὸ τὰ μηνύματα τοῦ Θεοῦ. Καὶ ὁ Γέροντας γνωρίζει προσωπικῶς τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ γιὰ κάθε πνευματικὸ του παιδί καὶ πρὸς αὐτὸ τὸ ποδηγετεῖ²⁶.

Σκήτη Βερροίας ἢ Κοίτη τοῦ Ἀλιάκμονος Βερροίας

Μετὰ ἀπὸ αὐτὴν τὴν σύντομον ἱστοριογεωγραφικὴ, θεωρητικὴ καὶ θεολογικὴ διαδρομὴ ἃς ξεκινήσαμε μία ξενάγησι στοὺς γνωστούς μας πλέον χώρους τῆς γειτονικῆς Σκήτης.

Οἱ παρόχθιες, ἄγονες πρὸς τὰ ὑλικά ἀγαθὰ, κοῖτες τοῦ μεγαλυτέρου σὲ μῆκος ἑλληνικοῦ ποταμοῦ, τοῦ Ἀλιάκμονος, ἀπεδείχθησαν πλουσιόδωρες γιὰ τὴν δημιουργία καὶ ἀνάπτυξι μοναστικῶν κοινοτήτων καθ' ὅλο τὸ μῆκος του, ἀπὸ τίς πηγές του στὴν Καστοριά μέχρι τὴν ἀρχὴ τῶν ἐκβολῶν του, ἃς ποῦμε στὸ Νησί Ἡμαθίας.

22. Βίος Παλαμᾶ, 27, 1.

23. Ὅπ. π. 90, 14.

24. Νικοδήμου Ἀγιορείτου, Βίβλος Βαρσανουφίου, σ. 18, πρβλ. καὶ Ἀποκρ. ρμστ', ρμζ', ρξστ', σκζ', σλε'.

25. Goar, Εὐχολόγιον, σ. 407 α.

26. Κλίμαξ, Βίος Ἰωάννου, σ. 18 α καὶ β.

Παρεμβατικῶς μόνον ἀναφερόμενοι, καὶ ἐνῶ ἡ ἔρευνα συνεχίζεται προβάλλουμε τὸ ἐρώτημα: Τί σημαίνει Σκήτη Βερροίας; Ἐφ' ὅσον μέχρι στιγμῆς δὲν ἔχει προταθεῖ ἱκανοποιητικὴ ἀπάντησι, νομίζουμε ὅτι πρόκειται γιὰ πολὺ παλαιὰ συνήχησι ποὺ παρῆλθε ἀπὸ τὴν φράσι «ὁ Προδρόμος ἡ ἡ Μονὴ τοῦ Προδρόμου τῆς κοίτης Βερροίας». Ἀπὸ αὐτὴν προῆλθε «τῆς κοίτης», «τῆς Σκήτης».

Πρόκειται δηλαδὴ γιὰ τὸ μοναστήρι τοῦ Προδρόμου τῆς κοίτης τοῦ Ἀλιάκμονος στὴν περιοχὴ τῆς Βερροίας, σὲ ἀντιδιαστολὴ πιθανῶς μὲ τὸ μοναστήρι ἢ μοναστήρια τοῦ Προδρόμου ἐντὸς τῆς πόλεως Βερροίας, τὴν Μονὴν τοῦ Προδρόμου τῆς Πέτρας²⁷, λόγου χάριν.

Πάντως ὁ ἐνεστὼς χρόνος τῆς μετοχῆς καὶ τὸ χρονικὸ ἐπίρρημα, στὴν γνωστὴ πλέον φράσι τοῦ βίου τοῦ ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ²⁸ «τὴν ἐκεῖ συνισταμένην τότε τῶν μοναζόντων σκήτην εἰσέρχεται» ἀναφέρεται στὴν συνοίκησι καὶ τὴν σύμπηξι μικρῆς σκήτης ποὺ ἀποτελέσθηκε ἀπὸ τὴν ἐνδεκάδα τῶν ἁγιορειτῶν μοναχῶν, τοῦ Γέροντος καὶ τῶν μαθητῶν του, οἱ ὅποιοι δὲν ζοῦσαν στὸν ἴδιο οἶκο, ἀλλὰ σὲ οἰκίσκους, ὅπως τουλάχιστον διαβάζουμε ἐμεῖς στὸν βίον. Δὲν ἀναφέρεται σὲ σκήτη τοῦ Προδρόμου. Μεταξὺ τῶν μαθητῶν του ὁ Φιλόθεος, μετέπειτα οἰκουμενικὸς πατριάρχης, ἀναφέρεται ὡς καταγόμενος ἐκ Βερροίας²⁹. Ἡ ἱστορία χρονολογεῖ τὴν σκήτη τοῦ Παλαμᾶ καὶ τὴν Μονὴ τοῦ Προδρόμου τῆς Πέτρας στὰ 1326.

Ξεκινώντας λοιπὸν ἀπὸ τὴν παραπάνω ἐρμηνεῖα δευτέρη λύσι μπορεῖ, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὴν Μονὴ τοῦ Προδρόμου, νὰ ποῦμε «Σκήτη Βερροίας» ἀναφερόμενοι σὲ ὅλα τὰ μοναστήρια τῆς κοίτης τοῦ Ἀλιάκμονος, ἂν ἀνακύψουν στὸ μέλλον στοιχεῖα ἱστορικὰ³⁰.

Πάντως ὁ μοναχισμὸς τῆς περιοχῆς, ἥδη κατὰ τὶς εἰδήσεις τοῦ κ. Γ. Χ. Χιονίδη, στὰ Πιέρια παρουσιάζεται ἀπὸ τὸν Θ' αἰ.³¹.

Συνδυάζοντας τὰ ἀναφερόμενα ἐρεῖπια ἀρχαίων διαλελυμένων μονῶν μὲ τὴν θησαύρισι τῆς τιμίας κάρας³² τοῦ ὁσίου Κλήμεντος Ὁχορίδος³³ (+27 Ἰουλίου 916) στὴν Μονὴ τοῦ Προδρόμου, ὁ ὁποῖος καὶ εἰκονίζεται

27. Παπαζῶτος, *Επιγραφές*, σ. 401.

28. Βίος Παλαμᾶ, 26.

29. Καλλιστράτου, *Λαύρα*, σ. 17.

30. Γλαβίνα, *Κείμενα Προδρόμου*, σ.σ. 24 - 25, ὅπου ὅλη ἡ ἔως σήμερα σχετικὴ βιβλιογραφία.

31. Χιονίδης, *Ἱστορία Β'*, σ. 198 κ.ἑ.

32. *Ὁπ. π.*, σ. 155.

33. Πρβλ. Ταχιάος, *Κύριλλος καὶ Μεθόδιος*, σ.σ. 153 - 176.

Άγιος Κλήμης Όχριδος. 27 Ιουλίου 916. Τοιχογραφία 15' αλ.

σὲ τοιχογραφία, στὸ παρεκκλήσι τῆς Μεταμορφώσεως³⁴, καὶ μὲ μία ἀνεξακριβωτὴ καὶ ἀκατάγραφη ἕως τώρα παράδοση, ἡ ἱστορικὴ ἔρευνα πρέπει νὰ συνδέσῃ τὴν δημιουργία τῶν μοναστηριῶν τῆς Κοίτης μὲ τὸ μεγάλο ἱεραποστολικὸ ἔργο τοῦ ἁγίου Φωτίου, πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως, ποὺ βρῆκε ἔνθερμους ἀποστόλους πρὸς τὸν βορρᾶ στὰ πρόσωπα τῶν αὐταδέλφων Κυρίλλου καὶ Μεθοδίου καὶ τῆς ἑπταρίθμου ομάδος των καὶ πρὸς τὸν νότο στὸ πρόσωπο τῆς ἄλλης αὐταδέλφου δυάδος, τῶν ὁσίων Συμεῶν καὶ Θεοδώρου, ἁγιορειτῶν Γερόντων οἱ ὅποιοι ἱδρυσαν τὴν Μονὴ τοῦ Μεγάλου Σπηλαίου Καλαβρύτων³⁵.

Ἡ παράδοσι, ὅπως τὴν ἐδιηγείτο ὁ μακαριστὸς πατὴρ Ἀρσένιος, μοναχὸς στὸν Πρόδρομο, λέγει συνοπτικῶς, πὼς ὁ ἅγιος παρουσιάστηκε κάποια νύχτα σὲ μοναχὸ τοῦ μοναστηριοῦ τῆς Βουλγαρίας καὶ τοῦ εἶπε: «Σήκω καὶ πάρε με νὰ φύγουμε. Θέλω νὰ γυρίσω στὸ μοναστήρι μου». Ὁ μοναχὸς τότε προέβαλε δύο ἀντιρρήσεις, τὸ ὅτι εἶναι νύχτα καὶ ἡ ἐκκλησία ὅπου φυλάσσονταν ἡ κἀρα, εἶναι κλειστὴ καὶ ὅτι δὲν γνώριζε ποιὸ εἶναι τὸ μοναστήρι τοῦ ὁσίου. Ἀλλὰ ὁ ὁσιος ὅλα τὰ τακτοποίησε. Ἡ πόρτα βρέθηκε ἀνοικτὴ καὶ ἔξω ἀπὸ τὸ μοναστήρι ἕνα ἄλογο περιμένε τὸν μοναχό.

Τὴν ἴδια νύχτα παρόμοιο ὄνειρο εἶδε ὁ ἡγούμενος τοῦ Προδρόμου «Σήκω νὰ μὲ ὑποδεχθῇς, εἶπε ὁ ἅγιος, γυρίζω στὸ μοναστήρι μου», καὶ φανέρωσε ποιὸς ἦταν.

Τελικῶς οἱ μοναχοὶ ἐν πομπῇ ὑποδέχτηκαν τὸ λείψανο σὲ ἀπόστασι κοντινὴ πρὸς τὴν Μονή, στὴ θέσι «Χούισμα» ἢ «Χλιμίντρισμα», καὶ ἀπὸ τότε ὁ ἅγιος παραμένει στὸ μοναστήρι του (χούισμα: χουϊάζω, χουγιιάζω, ρ. ὀψιμο μεσν. = φωνάζω [σλαβ. *hujeti*] - χλιμίντρισμα: μεσν. ρ. *χλιμιντρῶ*, [ἀρχ. ρ. *χρεμετίζω*]. Ὅπωςδήποτε στὴν παράδοσι αὕτὴ πρέπει νὰ ὑπάρχει ἱστορικὸς πυρήνας, ποὺ μπορεῖ νὰ διαφωτίσῃ τὴν ζωὴ τῶν μονῶν τῆς Κοίτης τοῦ Ἀλιάκμονος.

Θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε ὅτι τὰ μοναστήρια παρὰ τὴν κοίτη τοῦ Ἀλιάκμονος στὴν περιοχὴ τῆς Βερροίας εἶχαν κάποιο σκητιώτικο συνασπισμό, ἀλλὰ μέχρι στιγμῆς δὲν ἔχουμε στοιχεῖα πρὸς αὐτὴν τὴν κατεύθυνσι.

Μεταξὺ τοῦ μοναστηριοῦ τοῦ προφήτη Ἡλία, ποὺ πρόσφατα ταυτίστηκε μὲ Μονὴ τῆς Παναγίας³⁶, καὶ τοῦ μοναστηριοῦ τῆς Παναγίας τῆς Καλλίπετρας³⁷ περὶ τὰ 30' - 40' νοτιοδυτικὰ τοῦ παλαιοῦ ἐνοριακοῦ

34. Στὴν δυτικὴ πλευρὰ τοῦ ἀνοιγματος τοῦ παραθύρου, στὸν βορεινὸ τοῖχο τοῦ ἱεροῦ βήματος.

35. Ἀναγνωστάκη - Ἰουστίνου, Συμεῶν καὶ Θεόδωρος, σ. 50 κ.ἑ.

36. Παπαζώτος, Παναγία Ἀλιάκμονα, σ. 94.

37. Κατὰ μία ἀποψη χρονολογεῖται πρὶν ἀπὸ τὸ 1143. Βλ. Πεντζίκη,

ναού του ἁγίου Ἀθανασίου, στὸ χωριὸ Ἀσώματα ἢ Ἀνασώματα ὑπάρχει μεγάλος ἐρειπιών, ἀπὸ τὸ ὁποῖο σώζονται μαρμάρινα ἀρχιτεκτονικὰ μέλη καὶ σπαράγματα τοιχογραφιῶν, ποὺ ἡ ἐντόπια ἱστορικὴ μνήμη τοῦ χωριοῦ ἀποδίδει σὲ κατεστραμμένο μοναστήρι τοῦ ἁγίου Δημητρίου.

Τὸ ὄνομα τῆς περιοχῆς σήμερα εἶναι Νιλήτῃ ἢ Λυτή, χωρὶς νὰ εἶναι ἐφικτὸς ὁ προσδιορισμὸς τῆς ἐννοίας τῆς λέξεως. Πάντως, λέγουν οἱ παλαιότεροι κάτοικοι τῶν Ἀσωμάτων πὺς ἐκεῖ συγκεντρώνονταν οἱ γεροντάδες ἀπὸ τὰ γύρω μοναστήρια γιὰ νὰ συζητήσουν τὰ προβλήματα ποὺ εἶχαν.

Ἡ καταστροφὴ αὐτοῦ τοῦ μοναστικοῦ ἰδρύματος, περὶ τὸ ὁποῖο δὲν ἔχουμε ἄλλες πρὸς τὸ παρὸν εἰδήσεις πρέπει νὰ συνδέεται μὲ τὸ ἀφανιστικὸ πέρασμα τοῦ Λουμπούτ - Πασᾶ, μετὰ τὴν καταστροφὴ τῆς Ναούσης.

Περιώννυμοι Γέροντες τῆς Σκήτης

Ὁ ἅγιος Γρηγόριος Παλαμᾶς μᾶς ἔδωσε τὴν θεωρητικὴ βάσι τοῦ προσώπου τοῦ κεχαριτωμένου καὶ χαρισματικοῦ Γέροντος, ὁ ὁποῖος εἶναι ἡ ἱερὰ μέλισσα πέριξ τῆς ὁποίας τεχνουργεῖται τὸ μέλι τῆς μοναδικῆς πολιτείας. Ἐξάλλου πολλοὶ σήμερα θὰ ἀναφερθοῦν εἰς αὐτόν.

Τὴν ἐποχὴ ποὺ ὁ ἅγιος Παλαμᾶς σκηνώνει ἀπὸ τὸν Ἀθῶνα μέσῳ Θεσσαλονίκης στὴν Σκήτη ἓνας ἄλλος μεγάλος Γέροντας ἀκολουθεῖ τὴν ἴδια πορεία ὅμως μόνον περαστικός³⁸.

Πιθανῶς καὶ ἀπὸ τοὺς ἴδιους λόγους, τὶς ἐπιδρομὲς τῶν Ὁθωμανῶν Τούρκων (1326 - 1328) στὸν Ἀθῶνα, ξεκινáει μὲ τὸν Γέροντὰ του Γρηγόριο τὸν Πολίτη ἀπὸ τὴν περιοχὴ Μηλέα παρὰ τὴν σκήτη Μαγουλᾶ ὁ Ἀθανάσιος, καὶ τελικῶς κατασκηνώνουν στὰ συνεφοσκέπαστα Μετέωρα, περνώντας ἀπὸ τὴν Βέρροια³⁹. Δὲν ἀναφέρονται ὅμως τόποι διαμονῆς τῶν στὴν Σκήτη. Πάντως μεταξὺ τῶν χωριῶν τῶν Πιερίων Μπόστιανη (σημερινὰ Ριζώματα) καὶ Ντράτσκο (σημερινὸ Δάσκιο) ὑπάρχουν σπηλιὲς στὶς ὁποῖες ἡ ἐντόπια μνήμη μαρτυρεῖ πὺς ἔζησε ἓνας ἀσκητής, ὁ Ἀθανάσιος, ποὺ ἔκτισε τὰ Μετέωρα.

Σύγχρονοι ὁ Γρηγόριος (1296 - 1359) μὲ τὸν Ἀθανάσιο (1302 - 1380). Ὁ ἓνας ὡς ἀετὸς ἐμφωλεύει στὸν πλατύλιθο τῆς Μεταμορφώσεως τῶν Μετεώρων καὶ ἐκεῖ μένει. Ὁ ἄλλος φθάνει μέχρι τὴν Προῦσα καὶ τὴν Νίκαια, κλείεται τέσσερα ἔτη σὲ φυλακὴ στὴν Κωνσταντινούπολι, ἀνυψώνεται στὸν μητροπολιτικὸ θρόνο τῆς Θεσσαλονίκης, ἐνῶ ἦταν καὶ

Αἴτημα ἡγουμένου, σ.σ. 3, 4, 6.

38. Σοφianoῦ, Ἀθανάσιος, σ. 68.

39. Ὅπ. π., σ.σ. 46, 68, 105, 137, 196, 217.

υποψήφιος πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως. Ἀλλὰ καὶ οἱ δύο παραμένουν ἡσυχασταί, καὶ κυρίως πατέρες φιλόστοργοι γιὰ τὰ τέκνα τῆς ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ.

Στὸ τέρμα τῆς κοιλάδος πρὶν τὴν Θεσσαλία ἐξῆσε ὁ ὁσιος Θεόδωρος⁴⁰, τὸν ΙΑ΄ - ΙΒ΄ αἰ., τοῦ ὁποῖου τὸ σπήλαιο μὲ πιθανῶς καὶ τὸν τάφο βρίσκεται στὰ Σέρβια, τρία περίπου χλμ. δυτικὰ τῆς πόλεως, ἐκεῖ ποὺ ἀνοίγεται τὸ μοναδικὸ μέχρι τὸ 1958 φυσικὸ πέρασμα ἀπὸ τὴν Μακεδονία πρὸς τὴν Θεσσαλία⁴¹.

Κατὰ τὰ μισὰ τοῦ ΙΣΤ΄ αἰ., 1523 καὶ ἐξῆς, δεσπόζει στὸν Πρόδρομο ἡ μορφή τοῦ μεγάλου Γέροντος, τοῦ ἁγίου Διονυσίου τοῦ Ὀλυμπίου. Ἡ παράδοσι θέλει τὸν ἅγιο νὰ φεύγει κρυφὰ ἀπὸ τὸν Πρόδρομο, ὅταν τὸν πίεζαν γιὰ τὸν μητροπολιτικὸ θρόνο Βερροίας, καὶ ἀπὸ ἓνα λαγούμι νὰ φθάνει στὸν Ὀλυμπο. Μάλιστα συνδέει καὶ τὴν Μονὴ τῶν ἁγίων Πάντων παρὰ τὴ Ἀγκαθιά Ἡθαμίας μὲ τὸν ἅγιο. «Κάτω ἀπὸ τὸ μοναστήρι, στὴν τοποθεσία Σουρπάτα ἢ Σουλπάτα, βρίσκεται σπήλαιο ὅπου κρυβόταν ὁ ἅγιος, νὰ μὴν τὸν βροῦν οἱ Βερροιωτάδες καὶ τὸν κάνουν δεσπότη. Ἐκεῖ ἀσκήτευε, καὶ τὰ βουκολοῦδια ποὺ τὸν ἐβλεπαν νὰ προσεύχεται τὸν πέταζαν πέτρες. Τότε ὁ ἅγιος προσευχήθηκε καὶ βγῆκαν φίδια ποὺ ἐδιώξαν τὰ παιδιὰ. Ἀπὸ τότε τὸ μέρος γέμισε φίδια καὶ ρήμαξε. Ὑστερὰ ὁ ἅγιος ἔφυγε στὸν Ὀλυμπο».

Τὴν ἐξουσία τοῦ ἁγίου ἐπὶ τῶν ἀγρίων θηρίων φανερῶνει καὶ ἡ γνωστὴ ἱστορία μὲ τὴν ἀρκούδα ποὺ τοῦ ἔφαγε τὸ ὑποζύγιο. (Ἡ παράδοσις ἀναφέρει παρόμοια περιστατικὰ καὶ στοὺς συγχρόνους ὁσίους Νικάνορα καὶ Θεοφάνη)⁴².

Τελευταίως, μετὰ τὴν δημοσίευσί τῆς ἐντόπιας μνήμης γιὰ τὴν γυναικεία Μονὴ Ἀγίας Κυριακῆς Λουτροῦ⁴³, πέφτει περισσότερο φῶς στὴ δράσι τοῦ Ἀγίου Διονυσίου περὶ τὴν Κοίτη τοῦ Ἀλιάκμονος⁴⁴.

Ὁ ἅγιος Διονύσιος († 23 Ἰανουαρίου 1541) σὲ χρόνια σκοτεινὰ ἦταν ἓνας μεγάλος εὐεργετικὸς ἥλιος τόσο γιὰ τοὺς μοναχοὺς του ὅσο καὶ γιὰ τὸν περιούσιο λαὸ τοῦ Θεοῦ. Ἦταν ἓνας στοργικὸς Γέροντας ποὺ ὠφέλησε μὲ λόγο καὶ μὲ ἔργο τοὺς περιοίκους καὶ ὄχι μόνο ἐν ζωῇ. Ἀρνήθηκε τρεῖς διαδοχικὲς προτάσεις γιὰ ἐπισκοπικὴ ποιμαντορία⁴⁵, ἀλλὰ παρέμενε, ὡς ἡγούμενος τῆς ἁγίας Τριάδος Ὀλύμπου, μόνος πνευμα-

40. Ευγγοπούλου, Σέρβια, σ.σ. 111, 113, 114, πρβλ. καὶ σ. 75.

41. Χατζηλαζάρου, Τὰ Σέρβια, σ. 41.

42. Δευτεραίου, Παραδόσεις ὁσίου Νικάνορος, σ. 57-73.

43. Βίος Ἀγ. Κυριακῆς, σ. 10-11.

44. Μοσχόπουλος, Ρουμλουκιώτικα, σ. 40.

45. Γλαβίνα, Ἀνέκδοτος βίος Διονυσίου, σ. 28 κ.έ.

τικός πατήρ τῶν τέκνων του⁴⁶.

Ἡ τιμία του κάρα μεταφερομένη στήν Βέρροια, ἔσωζε τήν πόλι ἀπό τήν φοβερή ἀπειλή τῆς πανώλης⁴⁷. Ἀλλά καί τὸ μικρὸ ἐκκλησάκι στήν ὁμώνυμή του ὁδὸ, παρὰ τήν ὁδὸ Κοντογιωργάκη, ὑπόλειμμα τοῦ παλαιοῦ μετοχίου τῆς Μονῆς τοῦ Ὀλύμπου μέσα στήν πόλι τῆς Βερροίας, παραμένει πηγὴ θαυματουργιῶν καὶ χάριτος γιὰ ὅσους τὸν ἐπικαλοῦνται.

Ἀναφέρει ὁ βίος του ὅτι τόσο γλυκὺς ἦταν ὁ λόγος του στὸν Πρόδρομο, ὥστε κινδύνευε νὰ ἐξημώση ἡ πόλι καὶ νὰ πολισθῇ ἡ ἔρημος γύρω ἀπὸ τὸ κεντρικὸ μοναστήρι.

*Μέτοχος θείας δόξης, γεγονῶς ἐν τῷ Ἀθῶ
κατέλαβες τὴν Σκήτην Βερροίας,
ἐν ᾗ ὑπογραμμὸς ἀρετῶν, τοῖς ἐκεῖσε ἀσκουμένοις ἐνδέδειξαι·
πρὸς μίμησιν γὰρ ἅπαντας εἴλκες,
τοὺς νουνεχῶς βοῶντας, ἀλληλοῦϊα⁴⁸.*

Πίσω ἀπὸ τὸν ἅγιο Θεωνᾶ Θεσσαλονίκης καὶ πολλοὺς ἄλλους ἀρχιερεῖς τοῦ ΙΣΤ' αἰ. κρύβεται ἓνας ἄλλος μεγάλος Βερροιώτης Γέροντας, ὁ ὁσιακῆς φήμης ἀγιορείτης μοναχὸς Θεοφάνης Ἐλεαβοῦλκος - Νοταρᾶς⁴⁹, τοῦ ὁποίου καὶ ὁ πατέρας, ὀνομαζόμενος Νικόλαος, ἔγινε μοναχὸς μετὰ τὸ ὄνομα Νεῖλος. Ζοῦσαν στήν Βέρροια καί, ἂν καὶ δὲν μαρτυροῦνται οἱ σχέσεις των μετὰ τὴν Σκήτη, εἶναι προφανεῖς.

Τὰ λείψανα τοῦ ὁσίου ἐκείνου ἀνδρός, τοῦ μεγάλου διδασκάλου Θεοφάνους, ποὺ ἐτάφη στήν πατρίδα του Βέρροια, ἔκαμναν θαύματα. Ἀνάμεσα στοὺς πολλοὺς καὶ θαυμαστοὺς μαθητάς του συγκαταριθμοῦνται οἱ ιεράρχαι ὁ Ἀρσένιος Τορνόβου, ὁ Δαμασκηνὸς Ναυπάκτου καὶ Ἀρτης ὁ Στουδίτης, Μεθόδιος Μενίκου, Ἱερόθεος Μονεμβασίας, ὁ πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Σίλβεστρος, ὁ Κυζίκου Ἰωάννης, ὁ Λακεδαιμονίας Ἱερόθεος καὶ ὁ Θεσσαλονίκης Θεωνᾶς (1560), ποὺ κατ' ἀνεξακρίβωτη εἶδησι ἦταν Βερροιώτης⁵⁰.

Ὁ ἅγιος Θεωνᾶς ὀφείλει τὴν μοναχικὴν του τελείωσιν στὸν μεγάλο Γέροντα ὁσιομάρτυρα Ἰάκωβο († 1 Νοεμβρίου 1519/20), τοῦ ὁποίου τὰ τίμια λείψανα ἀποθησαύρισε στήν ἀρχαία Μονὴ τῆς ἁγίας Ἀναστασίας, παρὰ τὴν Γαλάτιστα Χαλκιδικῆς, τὴν ὁποίαν καὶ ἀνεκαίνισε καὶ συνεκέντρωσε περὶ τοὺς 150 μοναχοὺς.

46. Γλαβίνα, Διονύσιος Ὀλυμπίτης, σ. 139.

47. Μωραϊτάκη, Κώδικες, σ. 60.

48. Ἀκολουθία ὁσ. Διονυσίου, σ. 46.

49. Σάθα, ἱερεμίας ὁ Β', παράρτημα Α', σ. 6 κ.ε.

50. Ἀκολουθία ἁγ. Θεωνᾶ, σ. 7.

Γιὰ τὸν ἄλλο μεγάλο ἀγιορείτη Γέροντα τοῦ ΙΣΤ' αἰ. καὶ τὴν μοναστική δράσι τοῦ περὶ τὸν Πρόδρομο καὶ τὴν Νάουσα, τὸν ὁσιο Θεοφάνη († 19 Αὐγούστου) ἡ ἔρευνα συνεχίζεται⁵¹.

Ἐὰς προσθέσωμε ἓνα στοιχεῖο γιὰ τοὺς μοναχικούς τοῦ μόχθους. Συσχετίζοντας τὸ προαναφερθὲν χωριὸ Ἀσώματα ἢ Ἀνασώματα μὲ τὸν ἅγιο, δεχόμεθα ὅτι τὸ ὄνομα προέρχεται ἀπὸ ἀρχαῖο, γυναικεῖο μάλιστα, μοναστήρι τῶν Ἀσωμάτων, ποὺ ἐρείπιά τοῦ διακρίνονται μεταξὺ τῶν χωριῶν Ἀσώματα καὶ Ραχιά. Ἡ ἀρχαιολογικὴ σκαπάνη ἔχει τὸν λόγο γιὰ τὴν ἐπαλήθευσι τῆς ἀνωτέρω παραδόσεως. Ἄν μάλιστα ἡ Μονὴ εἶναι γυναικεῖα, ὅπως πιστεύουμε, τότε εὐρίσκομε τὸν ὁσιο Θεοφάνη συνεχιστὴ τοῦ πνεύματος τοῦ Παλαμᾶ, ὁ ὁποῖος ἐγκατέστησε τὶς ὁσιες μοναχὲς ἀδελφές τοῦ Ἐπίχαρι καὶ Θεοδότῃ σὲ γυναικεῖα, μέσα στὴν πόλι, μονή.

Ἀκροτελεύτια

Κατὰ τοὺς αἰῶνας ποὺ ἀνετρέξαμεν, εἶναι ἐμφανὲς ὅτι ἡ Μονὴ τοῦ Τιμίου Προδρόμου τῆς κοίτης τοῦ Ἀλιάκμονος, ποὺ πανηγυρίζει, ὡς γνωστόν, εἰς τὴν ἀποτομὴν τῆς Τιμίας Κάρας τοῦ στίς 29 Αὐγούστου, κατέστη το διαχρονικώτερο καὶ μᾶλλον τὸ κεντρικὸ ὀρυκτήριον πρὸς δρᾶσιν τῶν Μεγάλων Γερόντων πρὸς ὅλες τὶς γεωγραφικὰς καὶ πνευματικὰς διευθύνσεις.

Ὁ Τίμιος Πρόδρομος κληρονομεῖ στὴν ἐπώνυμη Μονὴ τοῦ ἓνα κύριο γνώρισμα τῆς διαγωγῆς τοῦ παρὰ τὶς ὄχθες τοῦ Ἰορδάνη. «Τότε ἐξεπορεύετο πρὸς αὐτὸν Ἱεροσόλυμα καὶ πᾶσα ἡ Ἰουδαία καὶ πᾶσα ἡ περίχωρος τοῦ Ἰορδάνου» (Ματθ. Γ' 5) γιὰ νὰ ἀκούσῃ τὸ κήρυγμα τοῦ Προδρόμου καὶ Βαπτιστοῦ τοῦ Σωτῆρος.

Καὶ ἡ περίχωρος τοῦ Ἀλιάκμονος κατέστη τόπος μετανοίας καὶ σωτηριωδῶν πνευματικῶν ἀθλημάτων γύρω ἀπὸ τὴν μορφὴ κάποιου προδρόμου, στὸ βάπτισμα τῆς μετανοίας.

Ὁ βίος τοῦ ἁσίου Ἀντωνίου, τοῦ πολιούχου τῆς πόλεως αὐτῆς ἀναφέρει: «Τὸ δὲ ὄρος ἐν ᾧ τὸ σπήλαιόν ἐστι τοῦ ἁγίου, ἅπαν μοναχῶν γέγονεν οἰκητήριον, καὶ πολλῶν ἀδελφῶν συνέστη ἀσκητήρια»⁵².

Ἄλλη πηγὴ ποὺ σχετικῶς προσφάτως ἐντοπίσθηκε, τονίζει ὅτι «πλήθος νηστευτῶν, οἱ ὅποιοι ὡς πρὸς τὴν ἀρετὴν, περνοῦσαν ὁ ἓνας τὸν ἄλλο»⁵³ ἐπόλυσαν τὴν κοιλάδα τοῦ Ἀλιάκμονος.

51. Κραλίδης, Μονὴ Ἀσωμάτων, σ. 418.

52. Ἀκολουθία ὁσ. Ἀντωνίου, σ. 21.

53. Χιονίδης, Περίγραμμα, σ. 172.

Κατὰ τὸν ΙΖ' αἰ. κυριαρχεῖ ἐντὸς τῆς πόλεως Βερροίας ἡ μορφὴ τοῦ «διδασκάλου» Καλλίνικου ἱερομονάχου, τοῦ ὁποῖου ὁ αὐτόγραφος κώδιξ ἀρ. 457 τοῦ 1654, θησαυρίζεται στὸ ἱεροσολυμιτικὸ Μετόχι στὸ Φανάρι τῆς Βασιλευούσης. Ὅταν κατὰ τὸ 1667 πεθαίνει ὁ «διδάσκαλος» Καλλίνικος ὁ μαθητὴς του Ἰωάννης θρηνεῖ τὴν στέρξει διδασκάλου καὶ μαζί του ὅλη ἡ πόλις.

«Ἐν ἔτει ζρογ' (7173-5508=1665) μηνὶ Ἰουλίου β' ἐκοιμήθη ὁ διδάσκαλός μου παπα-κυρ-Καλλίνικος καὶ αἰωνία ἡ μνήμη αὐτοῦ καὶ ἐστερευθῇ ἡ Βέρροια ἀπὸ διδάσκαλον»⁵⁴.

Κατὰ τοὺς ἐπομένους αἰῶνας οἱ περιπέτειες τῶν μοναστηρίων τῆς κοίτης πληθύνονται. Ἄλλα διαλύονται, ἄλλα ἀνακαινίζονται, ἄλλα κανένα δὲν μεγαλουργεῖ⁵⁵. ἔλλειψεν ὁ Παλαμᾶς, ἐσίγησαν ὁ Διονύσιος καὶ ὁ Θεοφάνης καὶ ὁ Θεωνᾶς· ἐστέρεψε καὶ ὁ Καλλίνικος.

Τελικῶς οἱ ἐμπρησμοὶ καὶ οἱ ἀνδραποδισμοὶ τοῦ 1822, τοῦ ἐξωμότου Ἐμπού-Λουμπούτ Πασᾶ, Τούρκου διοικητοῦ τῆς Θεσσαλονίκης, ἀλλάζουν τὴν φυσιογνωμία τῶν τόπων ἀπὸ ὅπου περνοῦσε τὸ ἀνήμερο ἐκεῖνο θηρίο.

Ἡ ὑπαρξὴ ὅμως κωδίκων τῆς διασκορπισθείσης βιβλιοθήκης τοῦ Προδρόμου σὲ ἄλλες Μονές, καὶ πιθανῶς σὲ βιβλιοθῆκες τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅπου θησαυρίζονται καὶ χειρόγραφα τῆς Μονῆς Ἀγ. Τριάδος ἢ Ἀγ. Διονυσίου τοῦ ἐν Ὀλύμπῳ, παρέχουν πολλὰς ἐλπίδες γιὰ νέα στοιχεῖα τῆς ζωῆς τῶν Μονῶν τῆς Σκῆτης ἢ κοίτης τοῦ Ἀλιάκμονος, στὸ μέλλον⁵⁶.

Ἐπίλογος

Ὁ Ἀλιάκμονας μὲ τὰ γόνιμα καὶ καρποφόρα του ὕδατα καταρδεύει τὸν κάμπο τῆς Ἠμαθίας καὶ ἔτσι πλουτοδοτεῖ ὁλόκληρη τὴν εὐλογημένη χώρα τῶν Μακεδόνων καὶ τῆς Ἑλλάδος ἀπάσης. Ἐνῶ συγχρόνως, ὅπως εἶδαμε, οἱ παρόχθιες περιοχές του, ὁλόκληρη ἡ κοιλάδα τῆς κοίτης του ἔγιναν λίκνο καὶ ἐψυχοτρόφησαν μεγάλους Γέροντες καὶ χιλιάδες ταπεινῶν ἐκζητητῶν τοῦ ἐλέους τοῦ Πατρὸς τῶν φώτων, μοναχῶν καὶ μιγάδων.

Πρὸ αὐτοὺς τοὺς ἐπωνύμους καὶ ἄνωνύμους, τοὺς γνωστοὺς καὶ ἀφανεῖς μὲν γιὰ μᾶς, γνωστοὺς ὅμως ὡς φερωνύμους τοῦ ὀνόματος τοῦ

54. Μωραϊτάκη, Κώδικες, σ. 129 καὶ Τσιρπανλῆ, Κολλέγιο Ρώμης, σ. 556-557, ὅπου καὶ ὅλη ἡ βιβλιογραφία.

55. Γλαβίνα, Ἀνέκδοτα κείμενα, σ. 27 κ.έ.

56. Παπαζώτος, Κτηματολόγιο ἁγίου Διονυσίου, σ.σ. 38, 45.

Χριστοῦ, ἃς εὐχηθοῦμε ἱκετευτικῶς, με τοὺς λόγους τοῦ ὕμνογράφου⁵⁷.

Μίαν γνώμην φέροντες, εἰ καὶ διαφόροις χρόνοις ἡγωνίσθητε, πρὸς τὸν σκοπὸν τῆς ἄνω κλήσεως ἀσφαλῶς ἰθύνθητε, πατέρες θεόληπτοι.

Ὡς ξένοι γὰρ καὶ πάροικο πάντων τῶν ἐν τῷ κόσμῳ τερπνῶν, ἐν τῇ Σκῆτῃ Βερροίας ὠκήσατε τὰ ἄνω ποθοῦντες καὶ ζητοῦντες.

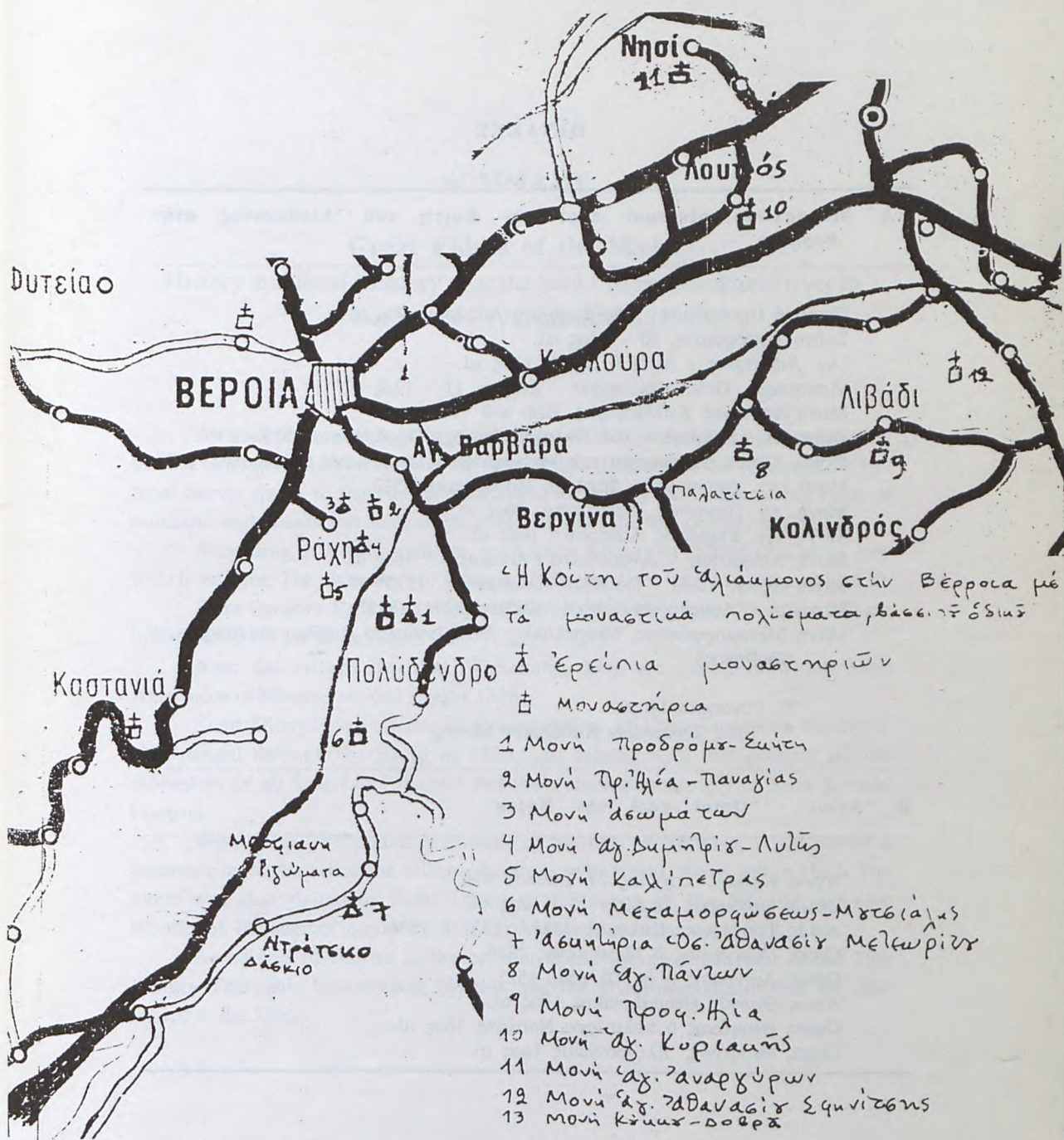
.....

Καὶ εὐωδία Χριστοῦ γενόμενοι, τῇ ὁσμῇ τῶν ἐν ὑμῖν χαρισμάτων, τῆς Ἐκκλησίας τὰ πληρώματα εὐφραίνετε.

Ἄλλ' ὥς ἔχοντες παρρησίαν, πατέρες τρισόλβιοι, πρεσβεύσατε Χριστῷ τῷ Θεῷ ὑπὲρ τῶν ψυχῶν ἡμῶν.

Ταῖς τῶν μεγάλων ὁσίων Γερόντων πρεσβείαις Χριστέ ὁ Θεός, ἐλέησον ἡμᾶς. Ἀμήν.

57. Ἀκολουθία ὁσίων, σ. 43.

ΠΙΝΑΚΕΣ

Α' Μοναστικοί οίκισμοι περί τὴν Κοίτη τοῦ Ἀλιάκμονος στὴν Βέροια

Περιοχὴ Προδρόμου - Μονὴ Ἀγίου Λαζάρου. 9ος αἰ.
Σκήτη Προδρόμου. 10 - 11ος αἰ.
Ἀγ. Δημήτριος - Λυτὴ ἢ Νιλτὴ. 11ος αἰ.
Ἀσκητήριον Ὁσίου Θεοδώρου - Σέρβια. 11 - 12ος αἰ.
Μονὴ Παναγίας Καλλίπετρας. Πρὸ τοῦ 1143.
Σκήτη Ἀγ. Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ Περιοχὴ Προδρόμου. 1326.
Σκήτη Ὁσίου Ἀθανασίου τοῦ Μετεωρίτου - Μπόστιανη (Ριζώματα). 1326.
Μονὴ Ἀγ. Διονυσίου - Περιοχὴ Προδρόμου. 1523.
Μονὴ Ἀγ. Πάντων - Παλατίτσια. 16ος αἰ.
Μονὴ Ἀγ. Κυριακῆς Λουτροῦ.* 16ος αἰ.
Μονὴ Ἀσωμάτων - Ἀνασώματα (Ἀσώματα).* 16ος αἰ.
Μονὴ Προφ. Ἡλία - Παναγία Ἀλιάκμονος. 1570●
Μονὴ Ἀγ. Ἀναργύρων - Νησί Ἀλεξανδρείας. 1813●.
Μονὴ Μεταμορφώσεως Μουτσιάλης. 1875 (νεώτερον στρώμα τοιχογραφιῶν Νάρθηκος)

* Γυναικεία Μονὴ

● Ἔτος Ἐγκαινίων Καθολικοῦ Μονῆς

Β' Ἅγιοι - Ὅσιοι περί τὴν Κοίτη

Ἅγιος Κλήμης Ὁχρίδος 27 Ἰουλίου 916.
Ὅσιος Θεόδωρος Σερβίων 11 - 12ος αἰ.
Ἅγιος Γρηγόριος Παλαμᾶς 1326 - 1331 ἢ 1336.
Ὅσιος Ἀθανάσιος ὁ Μετεωρίτης 1326
Ὅσιος Διονύσιος ὁ ἐν Ὀλύμπῳ 1523
Ἅγιος Θεωνᾶς Θεσσαλονίκης 16ος αἰ.
Ὅσιος Θεοφάνης ὁ πολιοῦχος Ναούσης 16ος αἰ.
Ὅσιος Θεοφάνης Ἐλεαβοῦλκος 16ος αἰ.

SUMMARY

Great Elders of the Skele.

History and local memory near the banks of the Aliakmon river in
Beroea 14 - 17th century A.D.

An answer to what exactly means Skete of Beroea and when it was founded has not been given. Anyway, near the vein of the Aliakmon in the region of Beroea from Servia down to the Nisi of Hemathia, there have been discovered ruins of monastic settlements and there are monasteries since the 9th century until today.

According to a local tradition, even Saint Klemes of Ochrid († 27th of July 912) lived here. The monastery of Panagia Kallipetra dates back to before 1143 A.D.

Saint Gregory Palamas (1296 - 1359) established with his disciples a Skete in various caves for more than 5 years (1326 - 1331).

Near the village Bostiani (Rizomata) there are caves, in which Saint Athanasios of Meteora resided around 1326.

Saint Dionysios, Founder of the monastery of Holy Trinity on Olympos, also passed through the Skete in 1523, and related with this passing is the monastery of all Saints in Palatitsia and the women's monastery of Saint Kyriaki Loutrou.

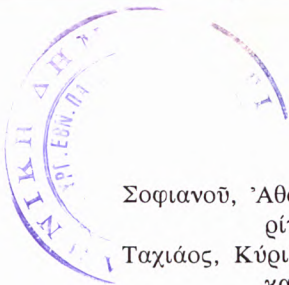
With Saint Theophanis, protector of the city of Naoussa, is associated a women's monastery near the village Asomata, which was destroyed in 1822. The Skete was also visited by Saint Theonas, archbishop of Thessaloniki and new founder of the ancient monastery of Saint Anastasia in Galatista of Halkidiki.

As natives of Beroea in the broader sense, the great educator of the 16th century Theofanis Eleavoukos Notaras and the priest-most Kallinikos are also related to the Skete.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Αϊμιλιανού, Οἶκος Θεοῦ. Αἰμιλιανὸς Ἀρχιμανδρίτης, Οἶκος Θεοῦ καὶ πύλη τοῦ οὐρανοῦ, σ.σ. 115-131. Τόμος «Σιμωνόπετρα - Ἅγιον Ὅρος». Ἔκδ. ΕΤΒΑ 1991.
- » , Τὸ μαρτύριο. Αἰμιλιανὸς Ἀρχιμανδρίτου, Τὸ μαρτύριον ὡς ἀφετηριακὸν στοιχεῖον εἰς τὸν ὁρθόδοξον Μοναχισμό, (Ἀνάτυπον). Θεσσαλονίκη 1982.
- Ἀκολουθία ὁσ. Ἀντωνίου. Ἀκολουθία τοῦ ὁσίου καὶ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Ἀντωνίου τοῦ Νέου. Ἔκδ. ἱ. Μητροπόλεως Βερροίας ἀρ. 10. Βέρροια 1980.
- Ἀκολουθία ὁσ. Διονυσίου. Ἀκολουθία τοῦ ὁσίου καὶ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Διονυσίου τοῦ νέου ἀσκητοῦ, τοῦ ἐν Ὀλύμπῳ τῷ ὄρει τῆς Θεσσαλίας ἐκλάμπαντος. Ψαλλομένη τῇ ΚΓ' Ἰανουαρίου. Θεσσαλονίκη⁶1968.
- Ἀκολουθία ἁγ. Θεωνᾶ. Ἀκολουθία τοῦ ἐν ἁγίοις πατρὸς ἡμῶν Θεωνᾶ ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης, οὗ ἡ μνήμη τῇ Δ' Κυριακῇ τῶν Νηστειῶν. Ἀστήρ 1971.
- Ἀκολουθία ὁσ. Νικάνορος. Ἀκολουθία τοῦ ὁσίου καὶ θεοφόρου πατρὸς ἡμῶν Νικάνορος τοῦ Θαυματουργοῦ, τοῦ εἰς τὸ Καλλίστρατον ὄρος τοῦ Νομοῦ Γρεβενῶν ἀσκήσαντος. Γρεβενά 1980.
- Ἀκολουθία Ὀσίων. Ἀκολουθία τῶν Ὀσίων καὶ θεοφώρων πατέρων ἡμῶν τῶν ἐν τῇ Σκῆτι τῆς Βεροίας ἀσκητικῶς διαλαμπάντων. Ψαλλομένη τῇ Β' Κυριακῇ Ματθαίου. Ἔκδ. Ἱερᾶς Μητροπόλεως Βερροίας καὶ Ναούσης. Βέρροια 1983.
- Ἀναγνώστῃ - Ἰουστίνου, Συμεὼν καὶ Θεόδωρος. Ἀναγνώστῃ Ἡλ. - Ἰουστίνου Ἱερομονάχου, Οἱ Θεσσαλονικεῖς ὅσοι Συμεὼν καὶ Θεόδωρος. Πρῶτοι κατοικήτορες τοῦ ἁθῶ καὶ «τῆς Πανελλάδος πολιοῦχοι». Ἔκδ. Πανσέληνος. Καρυές Ἁγίου Ὁρους, 1985.
- Ἀτέση, Ἐπισκοπαὶ καὶ Ἐπίσκοποι. Βασιλείου Γ. Ἀτέση, Μητροπολίτου πρ. Λήμνου, Ἐπισκοπαὶ καὶ Ἐπίσκοποι τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος ἀπὸ τοῦ 180 μέχρι σήμερον. (Ἀνάτυπον). Ἐν Ἀθήναις 1982.
- Βίος ἁγ. Κυριακῆς. Ἱερὰ Μητρόπολις Βερροίας - Ναούσης. Βίος καὶ παρακλητικὸς Κανὼν τῆς ἁγίας Κυριακῆς. Ἔκδ. Ἱερᾶς Μονῆς Ἀγίας Κυριακῆς Λουτροῦ Ἀλεξανδρείας. χ.χ.
- Βίος Παλαμᾶ, Τσάμη Δημ., Φιλοθέου Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Κοκκίνου. Ἀγιολογικά ἔργα. Α' Θεσσαλονικεῖς ἅγιοι. Κ.Β.Ε. Θεσσαλονίκη 1985.
- Γλαβίνα, Ἀνέκδοτος βίος Διονυσίου. Γλαβίνα Ἀθ. Ἀποστόλου, Ἀνέκδοτος βίος τοῦ ἁγίου Διονυσίου, ἰδρυτοῦ τῆς Ἱερᾶς Μονῆς Ἀγίας Τριάδος Ὀλύμπου. (Ἀνάτυπον) περ. Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς 66 (1983).
- » , Διονύσιος Ὀλυμπίτης. Γλαβίνα Ἀθ. Ἀποστόλου, Ὁ ἅγιος Διονύσιος ὁ Ὀλυμπίτης. Σκιαγραφία τοῦ βίου, τῆς δράσης καὶ τῆς προσωπικότη-

- τητάς του. (Ἀνάτυπον). Ε.Ε.Θ.Σ. 27 (1982). Θεσσαλονίκη 1985.
- Γλαβίνα, Κείμενα Προδρόμου. Γλαβίνα Ἀθ. Ἀποστόλου, Ἀνέκδοτα κείμενα γιὰ τὸ Μοναστήρι τοῦ Τιμίου Προδρόμου (Σκήτη Βερροίας) ἀπὸ τὸν κώδικα 66 τῶν Βλατάδων. Ἀνάτυπο ἀπὸ τὴν Ε.Ε.Θ.Σ.Θ. τμήμα Θεολογίας, τόμ. 1. Θεσσαλονίκη 1990.
- Γουέαρ, Ὁρθόδοξος δρόμος. Γουέαρ Καλλίστου, Ἐπισκόπου Διοκλείας, Ὁρθόδοξος δρόμος. Ἐπτάλοφος. Ἀθήναι 1984.
- Goar, Εὐχολόγιον. Goar Jacobus, eucholofion sive titulae Graecorum. Graz 1960.
- Δευτεραίου, Παραδόσεις ὁσ. Νικάνορος. Δευτεραίου Ν. Ἀγγέλου, Λαϊκαὶ παραδόσεις περὶ ὁσίου Νικάνορος ἐκ Δυτικῆς Μακεδονίας. σ.σ. 57-73 βλ. Πρακτικά τοῦ Β' Συμποσίου Λαογραφίας Ι.Μ.Χ.Α. 1976.
- Καλλιστράτου, Λαύρα. Καλλιστράτου προηγουμένου, Ἱστορικὸν Προσκυνητᾶριον τῆς Βασιλικῆς Πατριαρχικῆς καὶ Σταυροπηγιακῆς Ἱερᾶς Μονῆς Μεγίστης Λαύρας τοῦ Ἁγίου Ὁρους. Αθήναι² 1976.
- Κραλίδης, Μονὴ Ἀσωμάτων. Κραλίδης Ἀπόστολος, Ἱερὰ Μονὴ Ἀσωμάτων Ταξιαρχῶν (Νάουσα) σ.σ. 416-419 Βυζαντινὰ 16 (1991).
- Κλιμαξ. Ἰωάννου τοῦ Σιναΐτου, Κλιμαξ. Ἐκδ. Ἱερᾶς Μονῆς Παρακλήτου. Ὠρωπὸς Ἀττικῆς, 1978.
- Κριβοσείν, Φῶς Χριστοῦ. Κριβοσείν Βασιλείου, Ἀρχιεπισκόπου, μέσα στὸ φῶς τοῦ Χριστοῦ. Ἅγιος Συμεὼν ὁ Νέος Θεολόγος (949-1022). Ἐκδ. Τὸ Περιβόλι τῆς Παναγίας. Θεσσαλονίκη 1983.
- Μοσχόπουλος, Ρουμλουκιώτικα. Γιάννης Δ. Μοσχόπουλος, Ρουμλουκιώτικα Σημειώματα 1980-1988. Θεσσαλονίκη 1989.
- Μωραΐτάκη, Κώδικες. Μωραΐτάκη Κων/νου, πρωτοπρεσβυτέρου, Συμπληρωματικὸς κατάλογος κωδίκων τοῦ ἐν Φαναρίῳ Κωνσταντινουπόλεως Ἀγιοταφικοῦ Μετοχίου. Περ. Ὁρθοδοξία ΙΔ' (1939) σ. 251 κ.έ. ΙΕ' (1940) σ. 60-61, 129-130.
- Νικοδήμου, Βίβλος Βαρσανουφίου. Νικοδήμου Ἀγιορείτου, Βίβλος Βαρσανουφίου καὶ Ἰωάννου. Ἐκδ. Β. Ρηγόπουλος. Θεσσαλονίκη 1974.
- Εὐγγοπούλου, Σέρβια. Εὐγγοπούλου Ἀν., Τὰ μνημεῖα τῶν Σερβίων. Ἐκδ. Ε.Μ.Σ., Ι.Μ.Χ.Α. 18. Ἀθήναι 1957.
- Παπαζῶτος, Ἐπιγραφές Παπαζῶτος Θανάσης, Χριστιανικὲς ἐπιγραφές Μακεδονίας, σ.σ. 401-410. Μακεδονικά ΚΑ' (1981).
- » , Κτηματολόγιο ἁγ. Διονυσίου. Παπαζῶτος Θαν., Τὸ κτηματολόγιο καὶ ἡ βιβλιοθήκη τῆς μονῆς τοῦ ἁγίου Διονυσίου τοῦ ἐν Ὀλύμπῳ. Χειρόγραφα καὶ παλαιότυπα τῆς Πιερίας, σ.σ. 16-50. Μακεδονικά ΚΗ' (1987-1988).
- » , Παναγία Ἀλιάκμονος. Παπαζῶτος Θανάσης, Οἱ τοιχογραφίες τοῦ καθολικοῦ τῆς μονῆς τῆς Παναγίας στὸν Ἀλιάκμονα, σ.σ. 93-108. Μακεδονικά ΚΑ' (1981).
- Πεντζίκης, Αἶτημα ἡγουμένου. Νίκος Γαβριήλ Πεντζίκης, Αἶτημα ἡγουμένου πρὸς αὐτοκράτορα. «Παρατηρητής» Θεσσαλονίκη 1987.
- Πλακίδα, Τὸ Εὐαγγέλιο. Placide Deseille, Τὸ Εὐαγγέλιο στὴν ἔρημο. Συνοπτικὴ θεώρησι τῆς ἱστορίας τοῦ Μοναχισμοῦ. Ἐκδ. Τήνος χ.χ.
- Σάθα, Ἱερεμίας. Σάθα Ν.Κ., Βιογραφικὸν Σχεδιάσμα περὶ τοῦ Πατριάρχου Ἱερεμίου Β'. Θεσσαλονίκη² 1979.
- Σμυρνάκη, Ἅγιον Ὅρος. Σμυρνάκη Γερασίμου, Τὸ Ἅγιον Ὅρος. Ἐκδ. Πανσέληνος. Καρυές Ἀγίου Ὁρους² 1988.

- Σοφianoῦ, Ἀθανάσιος. Σοφianoῦ Ζ. Δημητρίου, Ὁ ὄσιος Ἀθανάσιος ὁ Μετεωριτῆς. Βίος - Ἀκολουθία - Συναξάρια. Μετέωρα 1990.
- Ταχιάος, Κύριλλος καὶ Μεθόδιος. Ταχιάος Ν. Ἀντώνιος - Αἰμίλιος, Κύριλλος καὶ Μεθόδιος οἱ ἐκ Θεσσαλονίκης. Ἡ Βυζαντινὴ παιδεία στοὺς Σλαύους. Θεσσαλονίκη 1989.
- Τριψίδιον. Τριψίδιον Κατανυκτικὸν περιέχον ἅπασαν τὴν ἀνήκουσαν αὐτῷ ἀκολουθίαν τῆς ἁγίας καὶ Μεγάλης Τεσσαρακοστῆς. Ἐκδ. «Ὁ Φοῖνιξ» Βενετία⁶ 1980.
- Τσιρπανλῆ, Κολλέγιο Ρώμης. Ζαχαρία Ν. Τσιρπανλῆ, Τὸ Ἑλληνικὸ Κολλέγιο τῆς Ρώμης καὶ οἱ μαθητὲς του. 1576-1700. Ἀνάλεκτα Βλατάδων 32. Θεσσαλονίκη 1980.
- Χατζηλαζάρου, Τὰ Σέρβια. Χατζηλαζάρου Λαζ., Τὰ Σέρβια Κοζάνης ἐπὶ 20 αἰῶνες, σ. 41. Περιοδ. «Μακεδονικὴ Ζωή» 20.1.193.
- Χιονίδη, Ἱστορία Β'. Χιονίδη Χ. Γεωργίου, Ἱστορία τῆς Βεροίας. Τῆς πόλεως καὶ τῆς περιοχῆς. Τόμος Δεύτερος. Βυζαντινοὶ χρόνοι. Θεσσαλονίκη 1970.
- » , Ὁ ὄσιος Ἀντώνιος. Χιονίδη Χ. Γεωργίου, Ὁ ὄσιος Ἀντώνιος ὁ Νεὸς ἐκ τῆς Μακεδονικῆς Βερροίας. Βέρροια 1965.
 - » , Περίγραμμα. Χιονίδη Χ. Γεωργίου, Περίγραμμα τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱστορίας τῆς Βερροίας. «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς» 1982 (Μάιος - Αὐγουστος) 689 - 690 σ.σ. 159 - 181.
- Χριστοφορίδης, Πατρότης. Χριστοφορίδης Χ. Βενιζέλος. Ἡ πνευματικὴ πατρότης κατὰ Συμεῶν τὸν Νέον Θεολόγον. Διδακτορικὴ διατριβή. Θεσσαλονίκη 1977.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

248
ΠΟ

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας